

Doktora līmeņa studijas un promocijas sistēma Latvijā

Andrē Sursoka (*Andrée Sursock*), Pasaules Bankas konsultante

2016. gada 21. novembris

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

ESF projekts Nr. 8.3.6.1/16/I/001 «Dalība starptautiskos izglītības pētījumos»

Ievads.....	2
I. Doktorantūras studentu izglītības un apmācības tendences Eiropā.....	4
II. Pašreizējā situācija Latvijā.....	10
III. Ieteikumi	14
Atsauces	19
Pielikums: Vizīšu programma	21

Ievads

Pasaules Banka (turpmāk – PB) 2013. un 2014. gadā sadarbojās ar Latvijas valdību un augstākās izglītības nozari pirmā augstākās izglītības finansēšanas RAS (angļu valodā: *Reimbursable Advisory Services*, konsultatīvais darbs par atlīdzību) ietvaros. Galvenais darba rezultāts bija jauns augstākās izglītības finansēšanas modelis, ko Latvijas valdība vēlāk pieņēma kā spēkā esošu. Otrais RAS Latvijas augstākās izglītības jomā ilgst divus gadus un ir vērsts uz trim galvenajām jomām. Pirmā posma ietvaros uz augstskolu pārvaldi un iekšējiem finanšu piešķirumiem, savukārt otrā posma ietvaros uz doktorantu un pasniedzēju atlasī, promociju un atalgojumu. Izglītības un zinātnes ministrija (turpmāk – IZM) lūdza Pasaules Bankas darba grupu izvērtēt promocijas padomju darbību un to pārvaldību jau pirmajā pētījuma posmā.

Latvijas valdība ir noteikusi doktora līmeņa studiju un promocijas sistēmas uzlabošanu par vienu no valsts prioritātēm izglītības jomā. Papildus doktora grāda kandidātu skaita palielināšanai valdība uzstādīja šādus mērķus¹:

- Promocijas procesa uzlabošana;
- Doktorantūras studentu iesaistīšana zinātniskajos projektos;
- Stipendiju nodrošināšana izciliem doktorantūras studentiem, kuri demonstrē augstu pētniecības potenciālu;
- Maģistrantūras un doktorantūras studentu sagatavošana konkrētiem partneriem rūpniecības jomā;
- Valsts budžeta dotācijas piešķiršana attiecīgajām maģistra un doktora studiju programmām kā prioritārajām jomām;
- Virzība uz kopēju doktora līmeņa studiju sistēmu (kopējiem kvalitātes principiem);
- Saiknes stiprināšana starp doktora studijām, pētniecību un rūpniecību;
- doktorantūras centru izveide Latvijā, atbalsts infrastruktūras atjaunošanai utt.

Šis paziņojums tika sagatavots, ņemot vērā minēto informāciju, un tā mērķis ir aizsākt diskusiju par doktora studijām un promocijas sistēmu Latvijā, izvērtējumā ņemot vērā Eiropas un citu valstu pieredzi. Tāpat PB komanda šo paziņojumu izmantos savā turpmākajā darbā, kas saistīts ar augstskolu pārvaldību un iekšējo finansējumu.

Šī paziņojuma pamatā ir dokumentācija un informācija, kas iegūta diskusijās ar augstskolu un ministrijas pārstāvjiem divu dienu vizītes laikā Rīgā (2016. gada 26.–27. septembrī). Vizītes programmā (sk. Pielikumu) bija iekļautas sanāksmes trīs augstskolās un Mākslas akadēmijā, kā arī tikšanās ar IZM darbiniekiem, Zinātnes padomes locekļiem un Augstākās izglītības kvalitātes aģentūras (AIKA) izpilddirektoru. Tikšanās ar Valsts zinātniskās kvalifikācijas komisijas (turpmāk – VZKK) locekļiem notika iestāžu vizīšu ietvaros. Vizīte noslēdzās ar IZM organizētu semināru, kurā piedalījās aptuveni 30 izglītības nozares praktiķu un izglītības politikas veidotāju.

---

¹ Šis citāts ir ņemts no nedatēta ministrijas dokumenta.

Jāpiebilst, ka apmeklējamo iestāžu skaitā nebija iekļautas laboratorijas, bibliotēkās un iestādes, īpaši tās, kurās tiek apmācīti doktorantūras studenti, taču kurām nav atļauts piešķirt doktora grādu (doktora grāda piešķiršanu Latvijā sauc par promociju).

Šis paziņojums ir iedalīts trīs daļās:

- Pirmajā daļā sniegts kopsavilkums par galvenajām tendencēm doktorantūras studentu izglītības un apmācības jomā Eiropā.
- Otrā daļa ir vērsta uz pašreizējo situāciju doktorantūras studentu izglītības un apmācības jomā Latvijā, kas ir analizēta, ņemot vērā starptautisko praksi, kas aprakstīta pirmajā daļā.
- Trešajā daļā ir sniegti ieteikumi, kā uzlabot doktorantūras studentu izglītību un apmācības Latvijā.

I. Doktorantūras studentu izglītības un apmācības tendences Eiropā

Starptautiskā mērogā un Eiropā valdošais uzskats par doktora līmeņa studiju mērķiem ir atspoguļots šajā Eiropas pētniecības augstskolu līgas (LERU) citātā, kurā uzsvērta prasība doktora līmeņa studijās nodrošināt „apmācību daudzpusīgumu un konsekveci”:

“Ir plaši atzīts, ka doktora grāda ieguvēji sniedz būtisku ieguldījumu inovāciju ieviešanā un, lai to paveiktu, tiem vajadzīgs pamatīgs un plašs prasmju kopums. Daudzi doktora grāda ieguvēji nepaliek strādāt akadēmiskajā vidē, tāpēc tradīcija izglītēt doktorantus tikai ar mērķi papildināt akadēmiķu rindas pieder pagātnei. Pateicoties minētajam atzinumam, ir pieaudzis tādu strukturētu doktorantūru un iestāžu struktūrvienību skaits, kas nodrošina apmācību daudzpusīgumu un konsekveci augstskolās.” (LERU 2014: 3)

Šī vīzija ir virzījusi kluso revolūciju, kas Eiropā risinās pēdējo desmit gadu laikā. Lielāku uzmanību doktora līmeņa studijām Eiropā sāka pievērst pēc Eiropas Komisijas publicētajiem ziņojumiem, kuros bija norādīta plaša pieejamo doktora grāda ieguvēju skaitā, kas viennozīmīgi ir traucēklis Eiropas mērķa – (kas noteikts Lisabonas un vēlāk arī „Eiropa 2020” stratēģijās) — kļūt par konkurētspējīgāko un novatoriskāko reģionu pasaulē – sasniegšanā.

Doktora līmeņa studijas kļuva par 2003. gada Boloņas procesa tēmu. Boloņas procesa pārraudzības grupa lūdza Eiropas Universitāšu asociāciju (turpmāk – EUA) sniegt priekšlikumus doktora līmeņa studiju ietvaram Eiropā. Eiropas doktorantūras tradīcija ilgu laiku tikai uzskatīta par oriģināla pētījuma izstrādi viena profesora pārraudzībā, ar ļoti mazu uzvaru uz lekcijām un vāju saikni ar darba vadītāju. Šādu mehānismu arvien vairāk sāka apšaubīt pēc Zalcburgas principu (EUA, 2005) plaša mēroga izplatīšanas un apspriešanas. Akadēmisko aprindu pārstāvji šos principus pieņēma Boloņas seminārā, kas 2005. gada februārī risinājās Zalcburgas universitātē. Zalcburgas principu galvenos elementus pārņēma Boloņas deklarāciju parakstījušo valstu ministri, un šie elementi tika iekļauti 2005. gada Bergenes komunikē. EUA tobrīd lūdza turpināt iesākto darbu par šo tēmu un sagatavot detalizētāku ziņojumu par doktorantūras programmām 2007. gada Boloņas ministru sanāksmē Londonā. Tika noteikts, ka ziņojumam jāietver arī diskusija par doktora līmeņa studiju organizēšanu un finansēšanu valsts līmenī.

Kopš tā laika visā Eiropā doktora līmeņa studijās ir ieviestas izmaiņas, kas pārsteidz ar savu pamatīgumu un ieviešanas ātrumu. Izmaiņas, kuru mērķis ir uzlabot doktora līmeņa studiju vispārējo kvalitāti Eiropā, ir īpaši vērstas uz nepieciešamību nostiprināt doktorantūras programmas augstskolu līmenī un palielināt kritisko masu, izveidojot tādas struktūras, (piemēram, doktorantūras/pētniecības vai aspirantūras) kas veidotu dinamisku pētniecības vidi, kā arī ieviešot vairāk studiju kursu un apmācību elementu, kredītpunktu sistēmu vai nododamo prasmju nodrošinājumu. 2014. gadā EUA veiktajā aptaujā 84,4 % respondentu ziņoja, ka ir izveidojuši doktorantūras/aspirantūras, bet vairāk nekā 90 % respondentu piedāvāja strukturētas doktorantūras programmas (EUA 2014: 6–7).

Bieži jaunieviestas struktūras būtiski atšķiras cita no citas; tās ir grūti salīdzināt, un tām mēdz būt atšķirīgi nosaukumi, kas var radīt neskaidrības un pārpratumus. Tomēr vairumā valstu un iestāžu kopējā organizācijas iezīme ir dažādu modeļu sajaukums (proti, gan individuālas, gan

strukturētas studiju programmas un izglītības iestādes). Tāpēc iestādes ir izvēlējušās atšķirīgas pieejas atbilstoši savam īpašajam profilam, misijai un mērķiem.

EUA Doktora līmeņa studiju padomes (EUA-CDE) darbs, kas tika sagatavots 2008. gadā, lai palīdzētu augstskolām uzlabot to doktorantūras programmas, liecina, ka doktorantūras veicina stimulējošāku pētniecības vidi un starpdisciplināro sadarbību, nodrošina kritisko masu un uzlabo starptautiskas un starpinstitūciju sadarbības iespējas. Tās arī nodrošina skaidru un acīmredzamu pamatu saiknei ar rūpniecību, uzņēmējdarbību un sabiedriskajiem pakalpojumiem.

Jaunami doktora līmeņa studijās

Doktorantūras iestāžu izveide rada daudz papildu jautājumus. Piemēram, kā nodrošināt caurskatāma uzņemšanas procesa organizāciju, disertāciju vērtēšanu un absolventu skaita kontroli. Attālināšanās no tradicionālā, individuālā mācekļa modeļa un virzība uz pieeju, kas balstās uz līgumu starp doktora grāda kandidātu, darba vadītāju (vadītājiem) un augstskolu, uzskatāmi parāda, ka tiek domāts par veidiem, kā paaugstināt un nodrošināt uzraudzības standartus, izstrādājot darbu vadītāju profesionālo apmācību sistēmu. Šādas apmācības piedāvā daudzas augstskolās, un tās tiek uzskatītas par institucionālās profilēšanas un starptautiskās konkurētspējas būtisku elementu.

Lai gan oriģinālus pētījumus joprojām uzskata par visu doktora līmeņa studiju galveno elementu, aizvien lielāka nozīme tiek piešķirta tam, lai visi doktora grāda kandidāti apgūtu plaši pielietojamas prasmes. Ir nepieciešams veicināt doktorantu izpratni par to, cik būtiski pilnveidot jauniegūtās prasmes, lai uzlabotu savas izredzes atrast darbu un veidotu karjeru gan akadēmiskajā vidē, gan ārpus tās. Ja arvien vairāk doktora grāda ieguvēju vēlēšies strādāt ārpus akadēmiskās vides, to vispārīgajām prasmēm jāspēj attaisnot darba devēju cerības. Tiek lēsts, ka aptuveni 50 % pašreizējo zinātņu doktoru ir nodarbināti ārpus akadēmiskās vides — uzņēmumos, valdībā, pakalpojumu sektorā un izglītības sektoros —, ieņemot gan ar pētniecību tieši saistītus, gan citus amatus. Ir maz ticams, ka šis skaits samazināsies (EUA 2009: 103).

Turklāt parādās jauna veida doktorantūras, piemēram, rūpnieciskā doktorantūra un profesionālā doktorantūra, kas ļauj strādājošajiem, jo īpaši konkrētu profesiju pārstāvjiem, iegūt doktora grādu savā profesionālajā jomā. „Doktorantūras programmas, kuru pamatā ir sadarbība ar citām jomām ārpus akadēmiskās vides, tiek ir lielisks veids, kā uzlabot kandidātu spēju saistīt abstrakto domāšanu ar praktisku pielietojumu un otrādi. Tas nepieciešams, lai radītu jaunas zināšanas, produktus vai pakalpojumus” (EUA 2009: 103). Arī rūpnieciskās un profesionālās doktorantūras galvenais elements ir oriģināls pētījums.

Lietišķās mākslas un skatuves mākslas disciplīnu pārstāvji uzstāj, ka šajās jomās būtu jāļauj apmācīt doktorantus un piešķirt doktora grādus, kas būtu pilnībā atbilstoši tradicionālo akadēmisko doktora grādu standartiem. Eiropā šis jautājums vēl nav izlemts, bet dažas augstākās izglītības iestādes jau piedāvā doktora studiju programmas minētajās jomās, nodrošinot to atbilstību tiem pašiem striktajiem standartiem, kas skar tradicionālās zinātniskās pētniecības jomas. Šāda pieredze ir vairākām augstskolām Apvienotajā Karalistē. Doktora grāda kandidātam ir jāiesniedz savs darbs (piemēram, mākslas darbs) kopā ar

disertāciju, kas to apraksta citu mākslas darbu kontekstā un izskaidro, kā konkrētais darbs papildina mākslas vēsturi, estētikas pieejas utt.

Doktorantūras kvalitātes paaugstināšana: doktora līmeņa studiju unikālais raksturs

Minētās izmaiņas doktora līmeņa studijās un kvalifikācijas sistēmas izveide ir panākusi to, ka augstskolas pievērš lielāku uzmanību kvalitātes jautājumiem un tiem pasākumiem, kas varētu efektīvi kontrolēt jauno „reformēto” Eiropas doktora studiju programmu kvalitāti.

Doktora līmeņa studijas bieži raksturo kā tiltu starp pētniecību un izglītību, un, līdz ar to, arī kā būtisku saikni starp Eiropas augstākās izglītības un pētniecības jomām. Visā Eiropā augstskolu galvenais uzdevums ir mācīt, *kā* veikt zinātniski pētniecisku darbu, un mācīt, *veicot* zinātniski pētniecisku darbu. Doktorantūras galvenais elements ir oriģinālas pētījums, kas jā sagatavo katram doktora grāda kandidātam, tāpēc doktorantūras studiju programmas nevar pielīdzināt bakalaura un maģistra studiju programmām un izvērtēt tās līdzīgi. Turklāt darbs ar doktorantiem lielā mērā ir atkarīgs no modeļa, kurā sadarbojas doktora grāda kandidāts un darba vadītājs (neraugoties uz jaunajiem modeļiem, kuros ir vairāki darba vadītāji). Tas padara izvērtēšanu vēl sarežģītāku un paskaidro, ka vairumam kvalitātes nodrošināšanas aģentūru Eiropā nav pienākuma izvērtēt doktora līmeņa studijas (sīkāku informāciju skatīt 8. lpp.).

Kvalitātes nodrošināšanu sarežģī arī tas, ka doktora līmeņa studijas Eiropā tiek organizētas atšķirīgi gan valstu, gan pašu augstskolu līmenī. Doktora līmeņa studiju specifika un atšķirīgie organizācijas veidi būtiski apgrūtina gan iekšējo, gan ārējo novērtēšanu. Tiek vērtēti divi galvenie aspekti, kas ir visnotaļ atšķirīgi: doktora studiju kvalitāte (izglītības daļa) un pētnieciskā darba kvalitāte (tostarp pētniecības vides, darba vadītāja un pētnieciskā darba komandas, pētījuma rezultātu, starptautiskās reputācijas un citu indikatoru kvalitāte). Ikvienai augstskolai ir sarežģīts uzdevums — izvērtēt savus iekšējos kvalitātes procesus un mehānismus, ņemot vērā savu īpašo misiju un mērķus, nevis pašauties tikai uz ārējiem standartiem vai tikai kvantitatīvām metodēm un kontrolsarakstiem, neņemot vērā organizatorisko modeļu atšķirības un specializāciju.

Darba vadītājs ir veiksmīgas akadēmiskās pieredzes pamats, tāpēc daudzas augstskolas (piemēram, Dublinas Trīsvienības koledža, Londonas Universitātes koledža) un asociācijas (AIASM/EDAMBA, LERU) ir ieviesušas darba vadīšanas standartus, kas nosaka laba darba vadītāja un labas darba vadības iezīmes.

EUA ARDE projektā (2013) darba vadības jautājumam ir veltīta vesela nodaļa. Šajā nodaļā ir izklāstītas Eiropā notiekošās izmaiņas un iztirzāts jautājums, vai darba vadības pamatnostādņēm būtu jābūt saistošām (pasargājot doktorantus) vai jāizriet no kandidāta un darba vadītāja pārrunām. Saskaņā ar šo ziņojumu noteikumi parasti attiecas uz šādiem aspektiem: „Labs pētnieciskais darbs, augstskolu noteikumi, noteiktais minimālais komunikācijas apjoms” un dažkārt finansēšanas aspekti (EUA 2013: 33). Turklāt noteikumos būs precīzi noteikts, cik doktora kandidātu darbu drīkst vadīt viens vadītājs. Attiecībā uz pārējiem aspektiem noteikumi būtiski atšķiras. Tie var attiekties uz darbu vadītāju apmācību

(obligātu vai neobligātu); prasībām, kas attiecas uz darbu vadītāju grupām; sūdzību un pārsūdzību procedūrām; utt. (ENV 2013: 34)

Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas aģentūra (QAA) ļoti izsmeļoši apraksta šo jautājumu. Tā nosaka izglītības sniedzēju vispārējo pienākumu piedāvāt studentiem „iespēju saņemt darba vadītāja regulāru un piemērotu atbalstu; iedrošinājumu sadarboties ar citiem pētniekiem; padomus no viena vai vairākiem neatkarīgiem iekšējiem vai ārējiem avotiem; pasākumus, kas aizsargā studentu gadījumā, ja tiek zaudēts darba vadītājs” (17. lpp.). Aģentūra arī min labas darba vadīšanas četras iezīmes:

- “Augstākās izglītības „sniedzēji ieceļ darba vadītājus ar atbilstošām prasmēm un zināšanām par konkrēto tēmu, lai atbalstītu un iedrošinātu studentus, kas veic pētniecisko darbu, un efektīvi pārraudzītu viņu panākumus.” (17. lappuse)
- „Ikvienam studentam, kas veic pētniecisko darbu, ir darba vadības grupa, kurā ietilpst galvenais darba vadītājs kā skaidri identificēts kontaktpunkts.” (18. lappuse) „Augstākās izglītības sniedzēji nodrošina, ka darba vadītāju pienākumi ir dokumentēti un viegli pieejami, un tie izskaidroti gan darba vadītājiem, gan studentiem.” (19. lappuse)
- „Augstākās izglītības sniedzēji nodrošina, ka darba vadītājiem ir pietiekami daudz laika, lai efektīvi veiktu savus pienākumus.” (20. lappuse)

Skotijas izglītības organizācija *Equality Challenge Unit* (turpmāk – ECU) savos norādījumos par šo tēmu ir vēl detalizētāka nekā QAA. Vispirms tā norāda pētnieciskā darba vadīšanas nozīmi:

„Darba vadības grupas ir izveidotas ar mērķi palīdzēt studentiem, kas veic pētniecisko darbu: izstrādāt, realizēt un savlaicīgi pabeigt pētniecības projektu, palīdzēt publicēt un izplatīt pētījumu rezultātus un konsultēt par dažādu pētniecības un citu prasmju ieguvu atbilstoši zinātnes nozarei un kandidāta sagatavotībai.” (43. lappuse)

Pēc tam ECU sīki apraksta septiņus veidus, kā tas būtu darāms (43. punkts):

- „Darba vadības komandā parasti ir vismaz divi akadēmiskā personāla locekļi, kas veic savus pienākumus, kamēr kandidāts veic pētniecisko darbu.
- Darba vadīšana tiek pienācīgi atzīta par specializētu akadēmisko funkciju ar darba slodzi un izglītības/pētniecības aspektiem.
- Darba vadītāji ir aktīvi pētnieki ar atbilstošu zinātnisko kompetenci.
- Augstskolai ir izstrādāti atbilstības kritēriji visām darba vadītāju kategorijām. Visiem darba vadītājiem ir zinātniskais grāds vai līdzvērtīgi profesionālie vai pētniecības sasniegumi, kas atbilst kandidātu uzņemšanas līmenim.
- Ieceļot darba vadītāju, augstskola izvērtē konkrētās personas zināšanas, šī pienākuma pildīšanas ilgumu, citus darba uzdevumus, kā arī pārrauga jebkādu interešu konfliktu vai privilīģētu attiecību iespējamību.
- Augstskolai ir izstrādāta rīcības politika un atbilstošas procedūras darba vadītāju iecelšanai amatā un noteikumi par tai sekojošo uzvedību.
- Augstskola nodrošina darba vadītājiem profesionālās attīstības un darbības pārskatu.”

Turpmāk seko daži pašlaik īstenotās iekšējās kvalitātes nodrošināšanas elementi (pat ja tos ne vienmēr par tādiem uzskata, un tāpēc tie ne vienmēr ir ietverti augstskolu kvalitātes nodrošināšanas pasākumu kopumā):

- iekšējo noteikumu, prakses kodeksu un tādu līgumu ieviešana, ko savstarpēji slēdz doktora grāda kandidāts, darba vadītājs un izglītības iestāde;
- pieejamības, uzņemšanas un atlases standartu uzlabošana; pielāgojama un neobligāta plaši izmantojamu prasmju apguve atbilstoši grāda kandidātu karjeras vajadzībām;
- jaunu darba vadības modeļu, tostarp darba vadītāju profesionālo attīstību iespēju ieviešana;
- katra doktora grāda kandidāta panākumu regulāra uzraudzība;
- atbalsts internacionalizācijas procesiem un mobilitātei;
- augstu disertācijas aizstāvēšanas procesa standartu nodrošināšana;
- ieviestprocedūras, kuru mērķis ir pārraudzīt grāda iegūšanai veltīto laiku (*time to degree* jeb TTD) un absolventu skaitu, kā arī noskaidrot doktora grāda ieguvēju turpmākās gaitas.

Ņemot vērā augstskolu pieaugošo daudzveidību un koncentrēšanos uz specifiskākiem institucionālajiem profiliem, aizvien vairāk augstskolu nosaka un ievieš iekšējos kvalitātes rādītājus doktora studiju līmenī, kuriem patiesi ir jēga konkrētajā kontekstā. Dažas augstskolas vairāk koncentrējas uz pieejamības, uzņemšanas un atlases procedūru uzlabošanu, kamēr citas cenšas uzlabot pētnieciskā darba vadīšanas kvalitāti vai palielināt absolventu skaitu. Pierādījumi liecina, ka šos dažādos kvalitātes nodrošināšanas elementus ir vieglāk realizēt un pārraudzīt, kad doktora līmeņa izglītība ir zināmā veidā strukturēta. Tas nenozīmē, ka ir kāds visefektīvākais doktorantūras modelis vai ir tikai viens veids, kā organizēt doktora līmeņa studijas, taču ir skaidrs, ka doktorantūras un administratīvo procesu izveide ļauj labāk pārraudzīt attīstību un sasniegumus un tādējādi būtiski ietekmē kvalitāti.

Tāpat ir skaidrs, ka, ņemot vērā doktora līmeņa studiju pieaugošo stratēģisko nozīmi un strukturēšanu augstskolās visā Eiropā un citviet, valstu izglītības kvalitātes aģentūras arvien vairāk interesējas par iespēju savā darbībā ietvert doktorantūras programmu izvērtēšanu un akreditāciju. Piemēram, Jaunzēlandes izglītības kvalitātes nodrošināšanas iestādes akadēmiskajā rokasgrāmatā ir uzskaitīti tie būtiskie jautājumi, kuri augstskolām ir jāizskata, izvērtējot savu darbību (AQA, 2013, 70.–75. lpp.). Līdzīgi, Austrālijas valdība izdeva konsultatīvu dokumentu (2011) par doktorantūras studiju kvalitātes nodrošināšanu.

Šobrīd tikai dažas valsts izglītības kvalitātes nodrošināšanas aģentūras Eiropā savā pamatdarbībā pievēršas doktora līmeņa studijām. To starpā īpaši jāizceļ Francijas Nacionālā novērtēšanas aģentūra (HCERES), kuras pienākums ir izvērtēt pētniecisko darbu un kurā izveidota īpaša struktūrvienība doktorantūru izvērtēšanai, tāpat arī ZeVa Hannoverē, Polijas akreditācijas aģentūra PKA, Nīderlandes QANU, kas, vērtējot pētniecības iestādes, izvērtē arī

doktora studiju programmas tajās, un Ungārijas akreditācijas aģentūra. Arī Rumānijas aģentūra ARACIS ir uzsākusi doktorantūras programmu vērtēšanu.

Taču Eiropā vērojama tendence koncentrēties uz iestāžu novērtēšanu vai akreditāciju, cerot, ka augstskolām būtu pienākums izvērtēt visas savas studiju programmas, tostarp doktora līmeņa izglītību un apmācības. Apvienotajā Karalistē doktora izglītības strukturēšana iestāžu līmenī ir viens no elementiem, kas ņemts vērā QAA institucionālo auditu programmā; turklāt 2015. gadā QAA nāca klajā ar Kvalitātes kodeksu, kurā izklāstīti deviņi aspekti, ko iestāde cer ieraudzīt doktorantu apmācībās.² 2016. gadā Īrija ir apņēmusies sagatavot savu kvalitātes kodeksu. Citās valstīs doktora līmeņa studiju vērtēšana ir saistīta ar konkrēto doktorantūras programmu finansēšanu, tāpēc tā ir pētniecības iestāžu atbildība.

Iespējams, tāpēc, ka doktora līmeņa studijas ir strauji mainīga joma, ir vērts norādīt, ka valdībām ir tendence piešķirt rektoru padomēm rīcības brīvību noteikt Boloņas procesa trešā cikla kvalitāti kā tas ir Eiropas līmenī, kur vadību šajā jomā ir uzņēmusies EUA . Noderīgi dokumenti — Austrālijas Dekānu un doktorantūru direktoru padomes sagatavotie dokumenti (2010), *Edith Cowan* projekta rezultāti (2013) un Jaunzēlandes Augstskolu akadēmisko programmu komitejas (CUAP) 2015. gada rokasgrāmata.

---

² Deviņi aspekti: augstākās izglītības sniedzēju pasākumi; pētniecības vide; studentu atlase, uzņemšana un ievads studijās; pētnieciskā darba vadīšana; progressa un recenzēšanas pasākumi; pētniecības un citu prasmju pilnveidošana; vērtēšanas mehānismi; novērtēšana; studentu sūdzību un pārsūdzību procedūras.

II. Pašreizējā situācija Latvijā

Vispārīgie apsvērumi, pamatojoties uz darba vizītē apkopoto informāciju (skatīt 2. lpp.) un pieejamo dokumentāciju:

1. Var secināt, ka apmeklētajās augstskolās doktorantūras studijas ir attīstītas. Augstākās izglītības iestādes piedāvā samērā labus apstākļus saviem studentiem; vadība un darbinieki izrādīja apņemšanos rūpēties par studentu panākumiem, un bija skaidri redzams, ka studenti ir motivēti, neraugoties uz grūto finansiālo situāciju.
2. Doktorantūras studentu finansējums kopumā ir ļoti zems:
  - Valsts stipendijas apmērs ir 113 eiro mēnesī, un tas neļauj studentiem pilnībā koncentrēties uz studijām doktorantūrā, jo viņiem ir jāstrādā, lai segtu savus izdevumus. Turpretī, laikā, kad Latvijas saņēma struktūrfondu finansējumu doktorantūras studijām, studenti varēja pilnībā koncentrēties uz pētniecisko darbu. Doktorantūras studenti divās dažādās augstskolās savu doktorantūras līmeņa pētniecisko darbu raksturoja ar vārdu „hobijs”.
  - Kopējais pieejamais pētnieciskā darba finansējums ir 8 miljoni eiro gadā (0,3 % no valsts budžeta). Pieteikšanās dotācijām nenotiek katru gadu, un tas nozīmē, ka pētniecības finansējums ir pieejams cikliski, un ir grūti plānot studentu uzņemšanu doktorantūrā; dažos gadījumos studentiem būtu jāmaina sava pētījuma tēma, ja atbalsta dotācija beigtos pirms pētnieciskā darba pabeigšanas. Atsevišķas jomas (medicīna, inženierzinātnes) spēj atbalstīt studentu labāk nekā citas (sociālās un humanitārās zinātnes). Nav brīnums, ka sistēma nespēj piesaistīt ārvalstu studentus. Turklāt, ņemot vērā, ka vairums studentu Latvijā strādā, viņi doktora disertāciju izstrādā ilgāk, nekā plānots.
3. IZM izmantotā finansēšanas formula paredz standarta piešķirumu par katru studentu atkarībā no pētniecības jomas. IZM katrai jomai nosaka minimālo un optimālo summu. Pašlaik augstākās izglītības iestādēm tiek nodrošināts minimālais apjoms, un šķiet, ka ar to nepietiek, lai visos gadījumos nosegtu visas izmaksas. Piešķirums doktorantūras studentiem ir gandrīz trīs reizes lielāks nekā zemāka līmeņa programmu studentiem. Tomēr, sakarā ar to, ka zemāka līmeņa programmām trūkst finansējuma, tika ziņots, ka [vismaz] dažas iestādes daļēji vai pilnībā novirza šo vienreizējo maksājumu uz zemāka līmeņa programmām, jo to finansējums ir nepietiekams. Šādu informāciju sniedza divi novērotāji. IZM uzskata, ka trīsreiz lielākās summas dēļ doktorantūrās ir pārāk daudz brīvu vietu.
4. Pēc četru iestāžu apmeklējuma šķita, ka Rīgas Stradiņa universitātē (turpmāk – RSU) un Rīgas Tehniskajā universitātē (turpmāk – RTU) ir labāka situācija ienākumu avotu diversifikācijai. RTU sadarbojas ar rūpniecības nozari, lai nodrošinātu kopīgu pētnieciskā darba vidi; situācija RSU ir sarežģītāka, jo pastāv vairākas „universitātes slimnīcas”, kuras nav saistītas ar universitātēm. Katru gadu nepieciešams vienoties par līgumiem attiecībā uz klīnisko pētījumu veikšanu.

5. Tiek ziņots, ka Latvijā, tāpat kā citās valstīs ar vidēju ienākumu līmeni, rūpnieciskās pētniecības un attīstības spējas nav ļoti spēcīgas; tika paustas bažas, ka rūpniecības nozare doktorantu apmācības vērtē par zemu un doktorantūras sadarbības iespējas ir retas; nebija nekādu pierādījumu par nododamo prasmju attīstīšanu augstskolu piedāvājumā.
6. Pēdējā laikā vērojama atteikšanās no individuālā studenta-pasniedzēja modeļa. Viena no augstskolām tikai pagājušajā gadā ieviesa skaidrus kritērijus doktorantūrai. Daži pierādījumi liecināja, ka doktorantūras tikai piedāvā kursus un publicē recenzijas. Piemēram, vienā no augstskolām šo struktūru dēvē par "vasaras skolu". Citiem vārdiem sakot, tādas doktorantūras koncepcija, kam būtu uzticēti pārvaldības un uzraudzības standarti visos doktorantūras posmos (uzņemšana, pētnieciskā darba izstrāde, grāda piešķiršana), vēl nav kļuvusi par realitāti, bet dažas augstskolas ir ieviesušas atsevišķas no minētajām funkcijām, tā formāli pārraugot savu studentu panākumus. Viena no augstskolām ierobežo vienam darba vadītājam piešķiramo studentu skaitu; studentiem ir jāizstrādā plāns, kura izpildi regulāri pārbauda, pamatojoties uz studenta sagatavotu gada pārskatu.
7. Daži studenti uzskatīja, ka viņi netiek pietiekami labi apmācīti tādās pamata kompetencēs kā, piemēram, pētījumu metodoloģija, minot, ka informācija, ko viņi saņem no augstskolas par savu izglītību, lielākās iestādēs mēdz būt pavirši sagatavota. Nav skaidrs, vai šī problēma ir akūta un izplatīta, vai tajā izpaužas ierastās bažas, kas ir saistītas ar doktorantu apmācībām.
8. Latvijas Studentu apvienības (turpmāk – LSA) un Latvijas Jauno zinātnieku apvienības (turpmāk – LJZA³) pārstāvji norādīja, ka augstskolas apgalvo, ka tās piedāvā mācību kursus doktora studiju programmas ietvaros, taču patiesībā tas notiek reti, savukārt studentiem programmas noslēgumā ir jākārt eksāmeni: „Šie eksāmeni parasti ir par visu konkrēto jomu un pārbauda grāda kandidāta zināšanas tajā. Taču ir kāda problēma — ja doktorantūras students izvēlas specializēties šīs jomas vienā konkrētā daļā, iespējams, viņam nemaz nav jāpārzina pārējās jomas specifika.”
9. Vairākas reizes tika minēts, ka starpdisciplināritātei traucē Zinātnes padomes struktūra (valsts iestāde, kas organizēta atbilstoši tradicionālajām nozarēm) un valsts pētniecības finansējuma trūkums doktorantūras studijām. Zinātnes padomes pienākumos ietilpst uzturēt to speciālistu reģistru, kam atļauts piedalīties promocijas komisijās; novērtēt augstskolas pētniecisko kapacitāti, lai pārliecinātos, vai tā ir piemērota doktorantu apmācībai un tai var piešķirt promocijas tiesības; izskatīt pieteikumus dotāciju saņemšanai un izvērtēt jaunas studiju programmas. Daži studenti pauda neapmierinātību ar to speciālistu profesionālo līmeni, kuri mēdz tikt izvirzīti darbam promocijas komisijās.
10. Augstākās izglītības sistēma ir neliela, bet sadrumstalota. Tas izpaužas valdības līmenī, kur atbildīgas ir vairākas ministrijas (Lauksaimniecības, Kultūras, Izglītības un zinātnes, Veselības, Labklājības, Aizsardzības, Iekšlietu). Tas izpaužas arī iestāžu līmenī, par ko

---

³ Autore saņēmusi kopīgu paziņojumu no LSA un LJZA pārstāvjiem.

liecina neliela starpinstitucionālā sadarbība, pat pamatpakalpojumos: piemēram, augstskolu bibliotēkās, kas atrodas Rīgā.

11. Turklāt ne Latvijā, ne starptautiskā mērogā nav iespējas radīt kopīgu doktora grādu, un studentu starptautiskā mobilitāte ir ļoti maza gan iebraucēju, gan izbraucēju skaita ziņā.
12. Doktorantu apmācības ir nošķirtas no doktora grāda piešķiršanas. Students varētu mācīties vienā iestādē un doties uz citu iestādi saņemt doktora grādu, ja pirmajai iestādei nav tiesību piešķirt grādu.
13. Šobrīd nav nekādu stimulu vai ietvara, kas veicinātu starpinstitucionālas doktora studiju programmas. Lai gan tiesību aktos ir noteikta iespēja **īstenot** kopīgas studiju programmas (Augstskolu likuma 55.¹. pants), nav nevienas tiesību normas par **kopīgas promocijas padomes** izveidi, tāpēc zinātnisko grādu drīkst piešķirt tikai viena no iestādēm.
14. Promocijas process ir ļoti sarežģīts. Kāds rektora vietnieks iesniedza "PowerPoint" prezentāciju triju slaidu apjomā, lai vienkāršoti demonstrētu procesa norisi. Šis process var būt laikietilpīgs. Daži studenti minēja deviņu mēnešu periodu, bet kādas augstskolas darbinieki ziņoja, ka gadījumā, ja darba vadītājam ir "sakari", viņa zvans varētu paātrināt procesu.
15. No Eiropas un starptautiskās perspektīvas promocijas procesam ir divas neparastas iezīmes: (a) ārēja procesa iekļaušanās disertācijas iekšējās apstiprināšanas **laikā** un (b) diezgan sarežģīts **iekšējais** process:
  - Lai gan augstskolās ir doktora studiju programmu komitejas, iestādēm ir jāveido promocijas padomes, ja tās vēlas piešķirt doktora grādu.
  - Zinātnes padomei ir sīki jāpārbauda šo promocijas padomju locekļi. Galvenais kritērijs kļūšanai par promocijas padomes locekli ir vismaz divu pētījumu publicēšana "Scopus" vai "Web of Science" datubāzē pēdējo triju gadu laikā. Daži šo procesu uzskata par pārāk brīvu, kā rezultātā pārmērīgi izplatās doktora studiju programmas. Lai gan ir grūti saprast, kāpēc tik vienkāršu procesu nevarētu uzticēt pašām augstskolām, ir svarīgi ņemt vērā, ka šis ir pirmais kvalitātes nodrošināšanas mehānisms, kas darbojas kā ārējais filtrs doktora grāda piešķiršanas procesā.
  - Lielo institūciju gadījumā augstskola spēj izveidot promocijas padomi, kas atbilst disertācijas nozarei, bet tas nav iespējams visās augstskolās.
  - Promocijas padome izvērtē disertāciju un, ja tā ir pieņemama, nosūta to Latvijas Zinātņu akadēmijas Valsts zinātniskās kvalifikācijas komisijai (turpmāk –VZKK). VZKK izvēlas anonīmu recenzentu, kas izvērtēs disertāciju. Ja vērtējums ir pozitīvs, promocijas padome izveido trīs recenzentu komiteju, kas vada disertācijas aizstāvēšanu. Jāatzīmē, ka pret VZKK pastāv vispārēja nepatika, šo komisiju nereti dēvē par „melno kasti” (*black box*), bet anonīmo recenzentu dēvē par „tumšo recenzentu” (*dark reviewer*). IZM uzskata, ka šī procesa daļa ir „novcojusi” un tas esot „birokrātisks kontroles elements bez faktiskas zinātniskas vērtības.” VZKK galvenie atbalstītāji ir daži (tomēr ne visi) tās locekļi, kuri apgalvo, ka augstākās izglītības sistēma ir ļoti sadrumstalota, un ka tikai VZKK nodrošina vienotu kvalitātes novērtēšanas un nodrošināšanas ietvaru.

- Zinātnes padomes pārbaudītie un augstskolas izvirzītie recenzenti pilnībā izlasa disertāciju, bet lēmums par disertācijas pieņemšanu pēc aizstāvēšanas balstās uz recenzentu un dažu promocijas padomes locekļu balsojumu. Tika paustas bažas, ka praksē promocijas padomju locekļi reizēm neizlasa disertāciju tik rūpīgi, kāto izlasa recenzenti.
  - Ja disertācija ir pieņemta, to nosūta atpakaļ VZKK, kurai ir tiesības apstrīdēt gala lēmumu. Arī augstskola ir tiesīga to apstrīdēt. Studentiem ir tiesības apstrīdēt lēmumu Zinātnes padomē; ja studenti nav apmierināti ar apstrīdēšanas rezultātu, viņi var vērsties tiesā (Ministru kabineta noteikumu Nr. 1001 37. un 38. punkts).
16. Sistēma cenšas kontrolēt kvalitāti *ex-post* (faktiski), nevis *ex-ante* (pirms notikušā). Ir ziņots, ka sistēmā ir konkrēti vājie punkti — pētniecības institūti, pedagogu koledžas un sociālās zinātnes, kas ir tikai daži no piemēriem —, kur doktorantūras studenti tiek uzņemti, pat ja tie ir pilnīgi izolēti un tiem nav pieejas pētniecības projektiem savā jomā. Sarežģītā promocijas sistēma tika izveidota, lai kontrolētu dažu izstrādāto doktora disertāciju slikto kvalitāti.
17. Turklāt, daži studenti sūdzējās, ka promocijas sistēmas galvenais uzdevums ir nodrošināt atbilstību minimālo prasību kopumam, kas neveicina jauninājumus, radošumu un starpdisciplināritāti. 2015. gada augustā LSA un LJZA veica aptauju, kurā piedalījās 350 doktorantu no 7 augstskolām. Galvenie aptaujā gūtie secinājumi:

“(..)ne visas promocijas padomes atbalsta visus promocijas darbu veidus, kas noteikti valsts līmenī. Dažas padomes nepieņem publikāciju kopumu kā promocijas darbu. Tika konstatēta vēl kāda problēma — atrast informāciju par doktorantūras studijām un promocijas procesu ir ļoti sarežģīti, un informācija ir neskaidra. Turklāt, ne visi augstākās izglītības iestāžu promocijas noteikumi ir publiski pieejami, kas liecina par caurskatāmības trūkumu.

Būtiski atšķiras arī prasības, ko attiecina uz promocijas darbiem; dažas augstākās izglītības iestādes pieprasa, lai doktora grāda kandidātam būtu vismaz 10 publikācijas, bet citas iestādes vispār nepieprasa publikācijas. Situāciju pasliktina arī problēma, ka visām doktora disertācijām jābūt rakstītām latviešu valodā, kas būtiski sarežģī zinātnes internacionalizāciju.

Taču jānorāda, ka, saskaņā ar Zinātniskās darbības likuma 11. panta 5. punktu, promocijas darbu var iesniegt un aizstāvēt latviešu valodā vai kādā no Eiropas Savienības oficiālajām valodām, pievienojot promocijas darba kopsavilkumu latviešu valodā. Var izmantot arī citas valodas, ja tās ir saistītas ar konkrēto pētījumu.”

Ja neskaita šo punktu, Ministrijas vērtējums atbilst studentu un jauno zinātnieku veiktajai analīzei. IZM izvirzīja jautājumu, vai vajadzētu ieviest kopējus doktora grāda piešķiršanas kritērijus, lai risinātu šādas problēmas:

- Tiesiskā regulējuma nepilnības un neatbilstības rada nepareizas interpretācijas un zinātniskās kvalifikācijas standartu pazemināšanās risku.

- Nav skaidru kritēriju, ar kuriem saskaņā augstākās izglītības iestādēm tiktu piešķirtas promocijas tiesības.
  - Zinātniskās kvalitātes prasības (publikācijas, dalība konferencēs utt.): noteikumi kaut kādā mērā pieļauj atšķirības, tāpēc dažādos augstākās izglītības iestādēs tiek piemēroti dažādi standarti. Vai būtu nepieciešams vienots regulējums par kvalitātes prasībām?
  - Doktorantūras studiju ilgums — 3 līdz 4 gadi. Vai tas ir optimālais ilgums?
18. Latvijas Mākslas akadēmija un Sporta pedagogijas akadēmija ieteica iespēju piešķirt „praktisko doktora grādu”. Jāpiemin, ka Baltijas valstis šobrīd diskutē par šo jautājumu un Lietuva jau šobrīd piedāvā praktisko doktorantūru. Šādu grādu piedāvā arī vairākas citas Eiropas valstis, lai gan Eiropā vēl nav panākta vienprātība par šāda veida doktorantūru.

III. Ieteikumi

Sarežģītā promocijas sistēma Latvijā tika izveidota laikā, kad vēl nebija izveidoti doktora līmeņa studiju kvalitātes nodrošināšanas mehānismi. Pēdējo desmit gadu laikā ir bijušas trīs izmaiņas, ar ko varētu pamatot procesa pārskatīšanu:

- Šobrīd Latvijā ir iespējams akreditēt doktora studiju programmas un to iestāžu pētniecisko kapacitāti, kas realizē doktorantūras studijas, taču AIKA joprojām atrodas izmēģinājuma fāzē un, vērtējot pētniecisko kapacitāti, daļa atbildību ar Zinātnes padomi.
- Valstī ir nacionālā kvalifikāciju ietvarstruktūra (VZKK), ko varētu izmantot, lai noteiktu doktora izglītības standartus.
- Vismaz dažas augstskolas attālinās no studenta-pasniedzēja individuālā modeļa, pat ja doktorantūras koncepcija netiek pilnībā izmantota un augstskolas attīsta savus iekšējos kvalitātes nodrošināšanas procesus.

Tāpēc šķiet, ka būtu lietderīgi pārskatīt sistēmu un pilnībā to pārveidot. Tālāk sniegtajos ieteikumos ir minēti desmit pasākumi, ko varētu veikt **secīgi**, lai virzītos uz priekšu šajā jomā:

1. Nacionālā kvalifikāciju ietvarstruktūra būtu jāizskata un jāsalīdzina ar citu valstu kvalifikāciju ietvarstruktūrām, lai nodrošinātu, ka tā sniedz atbilstošas doktora līmeņa studiju definīcijas. (Piemēram, Jaunzēlandes Augstskolu akadēmisko programmu komitejas (CUAP) rokasgrāmatā ir noteikti kopējie doktora grāda piešķiršanas kritēriji, 25. lpp.) Ja tiktu lemts par praktisko doktorantūru ieviešanu, būtu svarīgi nodrošināt, lai standarti būtu tādi paši kā „vispārējām” doktorantūrām un Latvija cieši sekotu līdzi šīs strauji mainīgās jomas aktualitātēm Eiropā un pasaulē.
2. Doktorantu apmācības un doktora grāda piešķiršanas noskīrums ir jāpārtrauc – tam jābūt vienotam procesam. Tāpat ir jāievieš monitorings, ar kura palīdzību kontrolēt doktorantūras programmu izveidi Latvijā. Tam jābalstās uz *ex-ante* novērtējumu, kas

aizstātu pašreizējo Zinātnes padomes vērtējumu un ko veiktu AKA, kas izvērtētu augstskolaspētniecisko kapacitāti un to, vai tā nodrošina piemērotu pētniecības vidi (šādas vides īpašību sīkāku iztirzājumu skatīt QAA 2015). Iedvesmu varētu sniegt Portugāles Augstākās izglītības likums, jo tas ļoti stingri nosaka doktorantūras programmu kritērijus, piemēram, cik lielai akadēmiskā personāla daļai jābūt zinātņu doktoriem, kā novērtēt viņu pētniecības aktivitātes, laboratoriju un citu infrastruktūru esamība utt.

3. Ja augstskolanevar nodrošināt atbilstošu pētniecības vidi (un tāpēc nevar piešķirt doktora grādu), tai nevajadzētu ļaut apmācīt studentus. Taču, ja šāda augstskola (sauksim to par "Iestādi A") vēlas izveidot doktorantūras programmas, kā starpposma pasākums būtu jāievieš prasība, ka augstskolai jābūt oficiāli saistītai ar tādu augstskolu, kura ir akreditēta piešķirt doktora grādu. Šajā gadījumā abas iestādes būtu atbildīgas par "Iestādes A" doktorantu apmācību un darba vadīšanu, bet augstskola ar promocijas tiesībām piešķirtu doktora grādu "Iestādes A" vārdā. Piemērs šādai pieejai ir promocijas process, kurā iesaistītas Vācijas lietišķo zinātņu augstskolas. Apvienotajā Karalistē augstākās izglītības iestādei, kura vēlas izveidot jaunu kvalifikācijas līmeni, ir jāsadarbojas jau ar atzītu augstskolu, kas uz četriem gadiem „apstiprina” jauno kvalifikācijas līmeni.
4. Augstākās izglītības sistēmas sadrumstalotību varētu mazināt, mudinot tuvu stāvošas institūcijas savstarpēji sadarboties dažādu pakalpojumu sniegšanā: attiecībā uz bibliotēkām, nododamo prasmju kursiem, pētniecības metodoloģiju utt. Tādējādi varētu palielināt doktora līmeņa studiju produktivitāti un efektivitāti un, vajadzības gadījumā, radīt studējošo "kritisko masu".
5. Lai veicinātu internacionalizāciju, būtu jānodrošina iespējas izveidot apvienotas doktorantūras. Vai vismaz būtu jānodrošina finansējums, kas ļautu nodrošināt studentu un darbinieku apmaiņu. Tas ir būtisks doktora līmeņa studiju kvalitātes priekšnoteikums, it īpaši, ņemot vērā Latvijas augstākās izglītības sistēmas nelielo izmēru.
6. Paralēli būtu jāpārskata Zinātnes padomes organizācija pa zinātnes nozarēm, lai nodrošinātu, ka tā nekavē starpdisciplināritāti (īpaši pētniecības projektu sakarā).
7. IZM izvirzīja jautājumu par doktora studiju optimālo ilgumu. Citviet standarta ilgums ir 3–4 gadi, taču tikmēr, kamēr šī līmeņa studiju finansējums saglabāsies tik mazs, būs grūti likt doktorantiem uzņemties atbildību rēķināties ar šo laika apjomu, kuru veltīt studijām (padarīt studiju ilgumu par sava veida kritēriju). Būtu lietderīgi pārrunāt doktora grāda kandidātu skaitu pa nozarēm valsts līmenī, kurus no tiem varētu pienācīgi finansēt. Turklāt, atlases un uzņemšanas sistēma ir jāpielāgo pieejamajam finansējumam, nevis jāveic šie procesi katru gadu. Mainīgs uzņemšanas grafiks varētu būt atbilde uz neregulāru finansējuma pieejamību, ja vien nav iespējams ikgadējs pētniecības finansēšanas cikls.
8. Augstskolas ir jāmudina izveidot aspirantūras vai doktorantūras saskaņā ar Eiropas paraugpraksi. Šīs struktūras nodrošinātu kursus ar mērķi stiprināt doktorantu

pētniecības un vispārīgās prasmes un veicināt akadēmiski stimulējošu pētniecības vidi, organizējot pasākumus (konferences, seminārus utt.), lai savestu doktorantus kopā ar pētniekiem un tie varētu pārrunāt interesējošos jautājumus. Svarīgākais ir tas, ka šīm struktūrvienībām būtu uzticēts izstrādāt doktora līmeņa studiju iekšējo kvalitātes sistēmu. Šī kvalitātes sistēma nodrošinātu visu studiju posmu (studentu uzņemšanas, studiju ievada, darba vadīšanas un vērtēšanas) robustumu. Īpaša uzmanība tiktu pievērsta pētnieciskā darba vadītāju atlasei un kontrolei, jo tieši viņi galvenokārt nodrošina doktorantu pieredzes kvalitāti. Noderīgs dokuments būtu Latvijas augstskolu labās prakses kodekss, kas līdzinātos QAA, Apvienotās Karalistēs kvalitātes nodrošināšanas institūcijas, izstrādātajam dokumentam (skatīt atsauču sarakstu).

9. Augstākās izglītības kvalitātes aģentūrai vajadzētu sagatavot *ex-post* novērtējumu, kurā būtu izvērtēts, vai augstskolas ir izstrādājušas efektīvas iekšējās kvalitātes sistēmas savai pētniecības videi; studentu atlases, uzņemšanas un studiju ievada gaitu; pētnieciskā darba vadīšanu; progresu un recenzēšanas pasākumus; pētniecības un citu prasmju pilnveidošanu; vērtēšanas mehānismus; novērtēšanu. Turklāt, augstskolās ir jābūt izstrādātām studentu sūdzību un pārsūdzību procedūrām, ētikas kodeksam (skatīt Oksfordas Universitātes ētikas kodeksu) un intelektuālā īpašuma politikai.
10. Kad visi iepriekš minētie ieteikumi būtu īstenoti apmierinošā kvalitātē, būtu iespējams plānot VZKK un promocijas padomju aizstāšanu, uzticot pašām augstskolām atbildību par doktorantu apmācības kvalitāti, doktorantu pētnieciskā darba vadību un darba rezultātā sagatavoto disertāciju. VZKK k un promocijas padomes tiktu aizvietotas ar disertāciju komitejām. Doktorantūras programmām būtu jāizveido disertāciju komitejas (piecu locekļu sastāvā), kuras atspoguļotu disertācijas būtību un būtu atbildīgas par kandidātu vērtēšanu. Doktoranti, konsultējoties ar saviem darba vadītājiem, varētu ierosināt darba nosaukumus. Šīs komitejas apstiprinātu attiecīgā fakultāte (vai doktorantūra, ja tāda ir) un augstskola. Studentu pētnieciskā darba vadītāji nebūtu šo komiteju locekļi — tajās būtu vismaz divi locekļi, kas nestrādā konkrētajā iestādē, un viens no tiem būtu starptautiska mēroga speciālists (piemēram, no Latvijas akadēmiskās diasporas).

Ieteikumu pārskats		
Termiņš	Pašreizējā situācija	Ieteikums
Sešu mēnešu laikā	Nacionālā kvalifikāciju ietvarstruktūra	Nr. 1: Nacionālā kvalifikāciju ietvarstruktūra būtu jāizskata un jāsalīdzina ar citu valstu kvalifikāciju ietvarstruktūrām, lai nodrošinātu, ka tā sniedz atbilstošas doktora līmeņa studiju definīcijas.
Trīsdesmit sešu mēnešu laikā	Zinātnes padome lemj, vai iestāde ir tiesīga piešķirt doktora grādu	Nr. 2: Būtu jānovērš atšķirība starp doktorantu apmācību un doktora grāda piešķiršanu. Tā vietā ir jāievieš process, kas ļautu pārraudzīt un kontrolēt doktorantūras programmu izveidi Latvijā. Tam būtu jābalstās uz <i>ex-ante</i> novērtējumu, ko sagatavojusi AIKA un kas izvērtē augstskolas pētniecisko kapacitāti un to, vai tā nodrošina piemērotu pētniecības vidi. Nr. 3: Apsvērt iespēju izveidot apstiprināšanas modeli tām augstskolām, kuras ir ieinteresētas doktorantūras izveidē, bet nav tiesīgas piešķirt doktora grādu.
Divpadsmit mēnešu laikā	Sadrumstalotība	Nr. 4: Veicināt starpinstitucionālo sadarbību, sākot ar tādiem pakalpojumiem kā bibliotēkas, vispārīgo prasmju uzlabošanas kursi utt.
Divpadsmit mēnešu laikā	Vāja internacionalizācija	Nr. 5: Veicināt internacionalizāciju ar apvienotu doktorantūru finansējumu, atbalstot studentu un darbinieku apmaiņu.
Divpadsmit mēnešu laikā	Vāja starpdisciplināritāte	Nr. 6: Pārskatīt Zinātnes padomes organizāciju pa nozarēm.

Divpadsmit mēnešu laikā	Finansējuma trūkums un vāja saikne starp uzņemšanu un finansējumu	Nr. 7: Pieņemt lēmumu par konkrētu doktorantu skaitu pa nozarēm, kurus varētu finansēt atbilstošā līmenī; pielāgot atlases un uzņemšanas sistēmu pieejamajam finansējumam, nevis veikt šos procesus katru gadu un ļauj sastādīt elastīgu uzņemšanas grafiku.
Divdesmit četrus mēnešu laikā	Doktorantūras atrodas izstrādes stadijā	Nr. 8: Izveidot doktorantūras un izstrādāt kvalitātes nodrošināšanas mehānismus visiem doktorantūras studiju posmiem augstskolā.
Četrdesmit astoņu mēnešu laikā	Doktorantūras studijas netiek akreditētas	Nr. 9: Latvijas akreditācijas institūcijai būtu jāizvērtē visas doktorantūras.
Pēc 48 mēnešiem	Atbildība par doktorantūras studiju kvalitāti ir VZKK un promocijas padomju rokās	Nr. 10: VZKK un promocijas padomes tiktu aizvietotas ar disertāciju komitejām.

Atsauces

Austrālijas valdība (2011) *Defining quality for research training in Australia: A Consultation Paper*.

AQA (2013) *Cycle 5 Academic Audit Handbook*, Jaunzēlande,
<http://www.aqa.ac.nz/cycle5handbook>

Austrālijas Dekānu un doktorantūru direktoru padome (2010), *Best Practice Guidelines: Research Doctorates*, <https://staff.mq.edu.au/public/download.jsp?id=50751>

Edith Cowan University (ECU) (2013) Higher Degree for Research Training,
https://www.ecu.edu.au/_data/assets/pdf_file/0003/455673/Final-Good-Practice-Framework.pdf

EIASM/EDAMBA (2015), Guidelines for Doctoral Programs in Business and Management,
[http://www.eiasm.org/UserFiles/European%20Code%20of%20Practice%20-%20Revised%20\(shorter\)%20version%20-%20Sept%202015.pdf](http://www.eiasm.org/UserFiles/European%20Code%20of%20Practice%20-%20Revised%20(shorter)%20version%20-%20Sept%202015.pdf)

EUA (209) Collaborative Doctoral Education: University-Industry Partnerships for Enhancing Knowledge Exchange, DOC-CAREERS Project. <http://www.eua.be/activities-services/publications/eua-reports-studies-and-occasional-papers.aspx>

EUA (2013) Quality Assurance in Doctoral Education: Results of the ARDE Project.
http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/EUA_ARDE_Publication.pdf?sfvrsn=4

EUA (2014) Europe's Universities: Main Drivers in Achieving the European Research Area (ERA). http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/EUA_ERA_Publication_04_14_web.pdf?sfvrsn=4

Trends 2010: A decade of change in European Higher Education, by Andrée Sursock & Hanne Smidt 2010. http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/trends_2010049364ca84b96a879ce5ff00009465c7.pdf?sfvrsn=0

LERU (2014) Good Practice Elements in Doctoral Training.
http://www.leru.org/files/publications/LERU_AP_15_Good_practice_elements_in_doctoral_training_2014.pdf

QAA (2015) Quality Code for Higher Education, chapter B11. <http://www.qaa.ac.uk/assuring-standards-and-quality/the-quality-code/quality-code-part-b>

Trinity College Dublin, Medical Schools, Supervision of Research Students: Best Practices Guidelines, <http://www.medicine.tcd.ie/assets/pdf/Supervision-Guidelines.pdf>

University College London, UCL Doctoral School: Essential Information,
<http://www.grad.ucl.ac.uk/essinfo/>

UNZ (2015) *CUAP Handbook 2015*,
http://www.universitiesnz.ac.nz/files/all/_2015%20CUAP%20Handbook.pdf

University of Oxford, *Academic integrity in research: Code of practice and procedure*
<http://www.admin.ox.ac.uk/personnel/cops/researchintegrity/#d.en.54058>

Pielikums: Vizīšu programma

26.09.2016.

- 09.00–10.00 IZM pārstāvji
- 10.15–11.45 Latvijas Universitāte (pa 30 minūtēm ar iestādes vadību, darba vadītāju grupu un studentu grupu)
- 13.00–14.30 Latvijas Mākslas akadēmija (pa 30 minūtēm ar iestādes vadību, darba vadītāju grupu un studentu grupu)
- 15.00–16.30 Latvijas Zinātnes padome

27.09.2016.

- 09.00–10.00 Rīgas Tehniskā universitāte (pa 30 minūtēm ar iestādes vadību, darba vadītāju grupu un studentu grupu)
- 11.00–12.30 Rīgas Stradiņa universitāte (pētniecības departamenta vadītājs, viens darba vadītājs un trīs doktoranti)
- 14.00–17.00 Seminārs IZM telpās
- 17.00–18.00 tikšanās ar prof. Andreju Rauhvargeru, Valsts Akadēmiskās informācijas centra vadītāju